

Кравченко В.Л.
канд. філол. наук, доц.,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка,
кафедра англійської та німецької філології
наук. керівник – доцент Іванов В. Ю.

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ

Це дослідження відноситься до кола проблем, пов'язаних із вивченням мовних категорій, присвячений одній з актуальних задач сучасної лінгвістики – виявленню нових аспектів дослідження граматичних категорій. У статті розглянуто проблему застосування функціонального підходу дослідження граматичних категорій. Звернення до функціонального підходу в мові є не невід'ємним етапом у розвитку мовознавчої науки. Автор статті зосереджує увагу на поняттях “функція”, “функціональність”, “функціональна морфологія” тощо. Було встановлено, що у лінгвістичній теорії системно-структурний та функціональний напрямки утворюють єдність, далеку від відношень рівноваги та рівномірного розподілу їх компонентів.

Ключові слова: *функція, функціональність, функціональна морфологія, граматична категорія.*

Проблеми пошуків нових аспектів дослідження граматичних категорій у сучасній лінгвістиці вже починає виходити за рамки граматики. Вже вивчення окремих значень граматичних форм виходить за ці рамки, оскільки ці значення репрезентуються не тільки граматичною формою, але й контекстом. Ще в більшій мірі відокремлюється від саме граматичного напрямку дослідження периферійних компонентів функціонально-семантичних категорій (лише деякі з цих компонентів мають відношення до граматики). В цілому ми маємо тут справу зі складним переплетінням та взаємодією елементів, які відносяться до різних сторін та рівнів мови. Тому, коли ядром є морфологічні категорії, та увага дослідника зосереджена в основному на проблемі “морфологічна категорія та її поле”, ми ще залишаємося переважно в галузі **функціональної морфології**.

Звернення до функціонального підходу до мови у наші часи є не випадковим, але повинно розглядатися як зовсім закономірний етап у розвитку мовознавчої науки.

Проте, як це нерідко буває, ключовий термін, який відображає новий поворот у розвитку науки, здобуває досі широке значення, використовує-

ться у самих різних випадках. Ще А. Мартіне у своєму лінгвістичному словнику [7, с. 179-180] відмічав 4 значення слова “функція” в лінгвістичних роботах. У конкретних лінгвістичних працях та аналізі матеріалу зі загальним терміном “функціональний”, “функціональний підхід” можуть бути досить різні опозиції понять. Ознайомлення з лінгвістичною літературою дозволяє виявити наступні різні співвідношення функціонального підходу у лінгвістичних дослідженнях. Функціональне визначається по-різному в залежності від мовного рівня, який є об’єктом аналізу: фонологічного, лексичного, граматичного.

У функціональному напрямку граматичних досліджень на перший план висувається поняття **функції**. Ми виходимо з того, що функція мовної одиниці – це властива їй у мовній системі властивість до виконання певного призначення і до відповідного функціонування у мовленні, разом з тим функція є результатом функціонування, тобто реалізоване призначення, досягнута у мовленні мета. У словнику термін “функція” визначається як “спосіб поведінки, притаманний будь-якому об’єкту та сприяючий збереженню існування цього об’єкту або тієї системи, в яку він входить у якості елемента” [5]. Для мови функція врешті-решт пов’язана з комунікацією, бо лише завдяки комунікації мова продовжує існувати та розвиватися.

Розробка поняття функції у граматиці пов’язана з більш широкою проблематикою функцій мови [2; 3]. Кожна конкретна функція тієї чи іншої одиниці входить у більш широку систему функцій мови та мовлення у своєму прояві залежить від системи.

Вивчення особливостей реалізації функцій мовних одиниць в наукових та інших спеціальних текстах (з їх внутрішньою диференціацією) – важлива теоретична проблема, яка має і практичне значення, проте розгляд цього кола питань не входить у задачі даної роботи.

Розрізняючи за багатьма лінгвістами семантичні і структурні функції мовних одиниць, ми маємо на увазі наступне. Семантичні функції включають до себе елементи смислового змісту (в тій чи іншій мовній інтерпретації) та співвідносяться з позамовною дійсністю. Структурні функції слугують системно-структурною формою, що організує мовні елементи.

Зв’язки семантичних та структурних функцій широко представлені в синтаксисі. Семантичні функції знаходяться у складних відношеннях з функціями прагматичними. Функції зв’язуються зі значенням мовних одиниць і вивчення функцій тієї чи іншої форми охоплюють аналіз її значення (значень).

Функціонування мовних одиниць розуміється як обумовлена будовою мови та актуалізоване у мовленні взаємодія різнорівневих елементів мовної системи та середовища. Сам процес функціонування відбувається у мовленні, проте закономірності, правила та типи функціонування мовних одиниць відносяться до системи мови.

Напрямок функціональних досліджень давно існує у лінгвістиці. Досі зберігають свою значущість праці О. Єсперсена, А. Нурена, представників пражської школи.

Аналізуючи висловлювання теоретиків функціонального підходу у науці[4], можна зробити наступні загальні висновки відносно цього підходу:

1. Функціональний підхід досліджує об'єкт у його відношенні до **середовища**, відношення між об'єктом, який є **носієм функції**, і середовищем. Функція елемента визначається його роллю у системі.

2. Функціональний підхід, враховуючи відношення об'єктів до середовища, вивчає їх роль у контексті цілого. Таким чином треба говорити про функції частини по відношенню до цілого.

3. Між системою і функцією – діалектичні співвідношення. Функція виходить з системного положення певного об'єкту (елемента), функціональний підхід дозволяє у багатьох випадках краще визначити положення предмета в системі.

В.Г. Гак зробив огляд типів функціональних підходів до вивчення мови і побудови функціональної граматики і прийшов до висновку, що у цій галузі, як і у багатьох галузях мовознавства, немає єдиної точки зору [1, с. 180-189]. Але її і не може бути, бо досліджуваний об'єкт має багато різних характеристик і при різних описах за основу беруться певні об'єктивно існуючі характеристики об'єкту. Тому для повного та всебічного опису мови необхідно поєднання різних функціональних підходів. Закономірно тому поява різних “функціональних граматики”. І при аналізі значення ГК найбільш доцільно виходити з її поліфункціональності [6с. 93].

Так, функціональний підхід може додатково освітити деякі спірні питання граматики та “реабілітувати” деякі категорії, які викликають сумнів у граматистів.

При аналізі граматичних значень форм необхідно звертати увагу на рухливість цих значень, а також поліфункціональність граматичних форм.

Список використаних джерел:

1. Гак В.Г. Языковые преобразования. М. : Языки русской культуры, 1998. 768 с.

2. Каушанская В.Л., Ковнер Р.Л., Кожевникова О.Н. и др. Грамматика английского языка. Л.: Просвещение, 1973. 319 с.
3. Кравченко Н.К. Мова і суспільство. Соціолінгвістика. URL: <http://discourse.com.ua/lekci/mova-susplstvo-socolngvstika/> (дата звернення 1.04.2021)
4. Марков Ю. Г. Функциональный подход в современном научном познании. Новосибирск: «Наука», 1982. URL: <http://psylib.org.ua/books/marko01/index.htm> (дата звернення 12.12.2020)
5. Функція. *Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.*
6. Burlakova V.V. The Doctrine of the Phrase in the Works of Foreign Linguists. Moscow: Vyssh. shk. 1971. 108 p.
7. Martinet André. Encyclopaedia of Linguistics / Philipp Strazny, editor. NewYork, Oxon: Fitzroy Dearborn, 2005. С. 48-50.

Маленко О.О.

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди,
кафедра українознавства і лінгводидактики
докт. філол. наук, професор.

ВИКЛИКИ ВИЩОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ СЬОГОДЕННЯ: ВІД ЗМІСТУ ДО ФОРМИ

Мовна (не фахова філологічна) освіта у вищих навчальних закладах орієнтована на формування в студентів умінь здійснювати професійно орієнтовану комунікацію; розумітися на фахових поняттях і термінах, грамотно відтворювати їх у письмових та усних повідомленнях; використовувати лінгвостилістичний потенціал для успішного спілкування. Для реалізації комплексу цих завдань найпершої ваги набувають комунікативно орієнтовані технології, націлені на здійснення навчальної інтеракції, діалогічності й полілогічності освітнього процесу.

Ключові слова: мовна освіта, комунікативні компетентності, академізм, діалогове навчання, професійна комунікація.

Сучасна вища освіта орієнтовна на прагматику професійних компетентностей, що передбачає здатність випускника закладу вищої освіти застосовувати здобуті знання й сформовані вміння та навички в практичній